

Két ajánló bibliográfia

I.

Emlékezetem szerint Illyés Gyula írta valahol: ha egyszer kipusztulnának a mérnökök, vagy csödöt mondana a tudásuk, az ő feladataikat is az írónak kellene átvenniök. Ez az Országos Széchényi Könyvtár „Nagy magyar elbeszélők” című bibliográfiájáról (szerkesztette: D. Szemző Piroska) jutott az eszembe. Az irodalomtörténészek nem vesztek ugyan ki, és — reméljük — tudásuk sem mondott csödöt, de való, hogy feladatuknak legalábbis egy részét a könyvtárosoknak kell mindezekig ellátniok. Ez adja meg ennek a bibliográfiának a létjogosultságát.

Ez a gondos kiállítású 143 oldalas könyvecske ugyanis nemcsak több, de sok vonásában más is, mint amit általában bibliográfiának tartunk. Tizenhárom magyar elbeszélőt ismertet, meglehetősen részletesen. Mindegyikről két-három oldalas életrajzot ad, majd egy-két oldalon beszél világnézetükről, eszméikről, külön fejezetekben (Elbeszélő. Elbeszélés), lehetőség szerint az írók önéletrajzszerű írásait felhasználva, elmondja hogyan váltak novellistává, majd ide csatolva ismerteti tartalmilag a fel szabadulás óta megjelent köteteket, végül felsorolja az ajánlott kötetéről megjelent bírálatokat és az íróról szóló irodalmat.

Lényegében a kiadvány egységes elv szerint és azonos formában szerkesztett rövid monográfiákat tartalmaz, s ezeket egészíti ki könyvészeti adatokkal. Szükséges-e egy ilyen rövid monográfia sorozat? Feltétlenül szükséges. Egyszerűen azért, mert — a közel sem tökéletes tankönyveken kívül — még mindig nincs új marxista-leninista szellemű irodalomtörténetünk s irodalmi lexikonunk. Az egyes életrajzok stb. — ha érződik is rajtuk, hogy nem irodalomtörténész tollából származnak — általában jók, s alkalmasak arra, hogy megismerjük belőlük az írónak — főként — társadalmi helyzetét, hovatartozását, és művének politikai, eszmei mondanivalóját. S mindezt az önéletrajzokra támaszkodás eredményeként érdekélesen és vonzóan. Kár, hogy esztétikai értékelésben már kevesebbet nyújt.

Feltűnően szegényesnek talán csak a Karinthy Frigyes életrajz nevezhető. Az író ironikus kétmondatos önéletrajzát alig toldja meg valamivel, bár forrásanyag bőségesen áll rendelkezésre, sokkal bőségesebben, mint ez a felsorolt

irodalomból kitűnik, (csak néhány hiányzó: Kosztolányinének férjéről írt életrajza, Karinthy Ferenc *Szellemidézése* és magának Karinthynek az *Utazás a koponyám körül* című műve — ezek kritikával használva elsődleges és hiteles források).

Néhány megállapításával is vitába kell szállnunk. Krudyról azt állítja, hogy művei alig érintik a realizmus talaját. A realizmus talaja a valóság — ezt tehát úgy kell értenünk, hogy Krudy műveinek alig van köze a valósághoz. Ezt kötvé hisszük. Nemcsak azért, mert még a tündérmesék is a valóságból sarjadnak, de azért is, mert Krudy ha nem is hangsúlyozta műveiben a társadalom mozgástörvényeit, sohasem hamisította meg őket és el sem rejtette, továbbá: műveinek minden részlete csupa jellemző (tehát nemcsak valóságghú, de realisztikus) megfigyelés, s ami szintén nem lebecsülendő erény: lélekrajzai könyörtelenül pontosak, s végül az a csöndes szomorúság, amellyel az életet szemléli — már maga is bírálat és állásfoglalás. Hunyady Sándorról sem mernék azt állítani, hogy értékítéletei nincsenek. Ennek egyébként az elbeszélések ismertetései is ellentmondanak; ezekből kiderül, hogy Hunyady-nak nemcsak értékítéletei vannak, de azok helyesek is.

A megadott irodalom sem teljes, bár nem tünteti fel, hogy a bibliográfia nem törekedett erre. Némi mélabúval állapítottuk meg, hogy — többek között — *A Könyvtárosban* és *A Könyvben* megjelent kritikákat egyáltalában nem vették figyelembe (pl. Tömörkény: Vándorló földek, *A Könyvtáros*, 1953. jan.; Thury: Egy arany, *A Könyv*, 1955. márc.; Pap Károly: *A hószobor*, *A Könyv*, 1955. febr.).

A művet azonban nem ezek a részlet-hibák és még néhány nem említett apróság jellemzi.

Elgondolkozni és vitatkozni máson érdemes, azokon a „hibákon”, melyek nem a szerzőn és szerkesztőn múltak, hanem magából ebből a „hiányt pótló” műfajból erednek. Véleményem szerint az efajta „bibliográfia”, mely szerkesztésében, feldolgozás módjában s tartalmában is sokkal közelebb áll az irodalmi lexikonhoz, mint az ajánló könyvjegyzékhez — csak pontos és ideiglenes kisegítő eszköz.

„Nagy magyar elbeszélők” a címe, s hiányzik a kötetből Mikszáth, Móricz, Bródy, Kosztolányi, Csáth Géza, Török

Gyula, Gelléri Andor Endre és minden élő író stb., stb. S miért hiányzanak? Mikszáthról és Móriczról jelent meg már önálló bibliográfia, Bródyról a jövőben szándékoznak kiadni egyet, Csáth Géznak és Török Gyulának nem jelent meg a felszabadulás után kötete, Kosztolányira nincs indok. Dehát hiányozhatnak-e ezek a novellisták egy, a nagy magyar elbeszélőket ismertető kötetből? Amint látjuk, bibliográfusi szempontokból kimaradhattak. Irodalomtörténetileg azonban itt lenne a helyük.

Tekintettel arra, hogy a közművelődési könyvtárak túlnyomó többségében az ismertetett íróknak csak a felszabadulás után megjelent kötetei vannak meg, könyvtárosi szempontból nézve elfogadható, hogy csak ezeket veszik fel a jegyzékbe, s többi műüket nem ismertetik. Bár ez az eljárás még így is perspektívátlan, s gyors avulásra ítéli a bibliográfia, hisz könyvkiadásunk állandóan jelentet meg köteteket klasszikussá érő

íróinktól. Bizonyos, hogy egy irodalomtörténész az eddig még újra ki nem adott írókat és műveiket is felvette volna — akár irodalomtörténetet, akár irodalmi lexikont állít is össze. Ez már önmagában is komoly fölényt biztosít az irodalomtörténeti munkáknak az *ilyen jellegű* bibliográfiákkal szemben.

Röviden: úgy véljük, hogy az *ilyen jellegű* (és ezt a két szót ismételtelen hangsúlyozzuk) bibliográfiák nem versenyképesek, szerepük csak ideiglenes és házagpótló lehet, s létjogosultságuk csak addig van, amíg egy jó marxista irodalomtörténész, vagy irodalmi lexikon meg nem jelenik. De addig sem tartjuk helyesnek a művek hosszadalmas tartalmi ismertetését és azt, hogy éppen bibliográfiai jellegét — nyilván szándékosan — még tipográfiailag is elmosták, a művek címleírásait feloldották a szövegben, mintha sajtóelhibák vagy titkolni való volna, hogy a kiadvány bibliográfia és nem irodalmi lexikon.

II.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, *Fővárosunk Budapest* címmel jelentetett meg a közelmúltban egy bibliográfiát. (Szerkesztette: Flórián László és Marót Miklós, lektorálta: Zakariás G. Sándor és Zoltán József.) A kiadvány tárgya Budapest az ismeretterjesztő és a szépirodalom tükrében — az előszó szerint; maga az összeállítás — igen helyesen — fővárosunkkal foglalkozó tudományos műveket is tartalmaz. A válogatás két fő részre tagolódik: az ismeretterjesztő (és tudományos), valamint a szépirodalmi művek jegyzékére.

Az ismeretterjesztő műveket tárgyak szerint csoportosítja (várostörténet, városkép, építészet, földrajz és élővilág, ipar, kereskedelem, közlekedés, munkásmozgalom, kulturális élet, egészségügy), a szépirodalmiakat műfajuk szerint. Függelékben adja a Budapesttel foglalkozó bibliográfiákat. Részletes tartalomjegyzék helyett (igen helyesen) a felvett művek szerzőinek mutatóját hozza.

Bevalljuk, nincs szándékunkban általában és minden részletére kiterjedően értékelni e könyvészeti munkát. Annotációival szeretnénk csak foglalkozni és egybevetni őket a „Nagy magyar elbeszélők” sokat markoló ismertetéseivel. Ezen túlmenőleg csak néhány megjegyzésre szorítkozunk.

Az összeállítást általánosságban jónak tartjuk. A válogatás bőséges és valóban a fontos, elsőrendű anyagot tartalmazza. Az ismeretterjesztő és tudományos művek tárgyak szerinti felosztása jó átte-

kintést nyújt, különösen azáltal, hogy ezen belül is külön csoportosították az általános műveket és a részlettanulmányokat, a történeti műveknél a tárgyak szerinti sorrendet is betartották. Úgy véljük azonban, hogy a munkásmozgalmal foglalkozó műveket (kiemelve) helyesebb lett volna a történeti művek közé felvenni. Kár, hogy a *Kulturális élet* című fejezet teljesen megfelelkezik a budapesti közoktatás, iskolák történetéről és jelenéről, és az is, hogy a budapesti könyvtárakról mindössze két tanulmányt említ meg a *Könyvkiadás, könyvesboltok* fejezetben. A könyvtáraknak sokkal nagyobb súllyal kellene szerepelniük. Néhány sorrendi következetlenséget is megemlíthetnénk, például nem értjük, miért került Medriczky Andor: *Budapest régi fürdői* című műve az egészségüggyel foglalkozó részlettanulmányok legvégére, a napjainkkal foglalkozó művek után stb. Elnézés okozhatta, hogy Karinthy *Szép élet* című elbeszélésének lelehelyét egy folyóiratban adja meg, mikor ez könyvben is (azonos címmel) megjelent. De hangsúlyozzuk, hogy a bibliográfiára nem ezek a kisszámú és részlethibák a jellemzőek, hanem erényei.

Különösen jónak tartjuk szűkszavú, néhány soros annotációit, melyek legtöbbször igen pontosan megjelölik az ismertetett mű tárgyát, tudományos rangját, értékét, használhatóságát.

Például mindjárt az első: *Salamon Ferenc: Buda-Pest története*.

„Az első kísérlet Bp. történetének tudományos feldolgozására. Az újabban felkutatott források és az ásatások eredményei sok megállapítást avulttá teszik. A három kötet egyébként is csak töredék, az író nem jutott tovább Mátyás király koránál. Az első kötet az ókor; doigozza fel, a második a középkort, a harmadik pedig a forrásként használható oklevelek kritikai vizsgálata.“

E néhány sorból és magából a teljes címleírásból igen sokat megtudunk. Többek közt azt is, hogy kiknek ajánlja és kiknek nem a leírt művet. Nyilvánvaló belőle az, hogy laikusok nem sok hasznát vehetik Salamon művének, mert nem tudják megítélni, hogy mi avult el belőle és mi nem. Viszont a történészek figyelmét felhívja a kritikailag feldolgozott oklevelekre. Helyes, hogy keletkezésének idejét nem adja az annotációban, hisz ez kiderül a címleírásból, viszont főlegesen, hogy ismételten megemlíti: a mű három kötetből áll. Ez is kiderül a címleírásból és ennek elhagyásával is megtakaríthatott volna néhány szót.

Egy másik. *Pallós Jenő: Budapest 1848/49-ben.*

„Egykorú források nyomán sok adattal, szemléletes táblázatokkal és számos elemzéssel mutatja be a forradalom és szabadságharc Bp.-jének közállapotait.“

Ebből az egy mondatból is megtudjuk, mit várhatunk e műtől. Benne van, hogy eredeti forrásokat feldolgozó, tudományos munka. Szemléletére megjelenési éve (1950) utal, statisztikai jellegére műfajmeghatározása — ezek a címleírásban szerepelnek, így nagyon helyesen, az annotáció nem tesz erről említést.

Hosszan sorolhatnánk a hasonló tömör és sokatmondó, nyíltan — ha szükséges — vagy rejtve — ha így is érthető — értékelést és útbaigazítást adó annotációkat.

Ez a tömörségre törekvés csak ritkán hagy hiányérzetet. A tanulság kedvéért erre is idézünk egy példát.

Horler—Borsos—Csemegi: Budapest műemlékei. I.

„A nagyterjedelmű kötet több tanulmányban, tudományos részletességgel tárgyalja fel az I. ker., a várhegyi település műemlékeit.“

A londoni „Unity“ színház az 1955. évi téli évadot a Makarenko-művek motívumaiból írott „Útravaló“ című színmű bemutatásával nyitotta meg. Következő bemutatóját, Jean-Paul Sartre „Nyekraszov“-ját január elejére tervezik. (SZOV. KULTURA.)

Ebben az annotációban a nagyterjedelműsége és az első kerületre utalás felesleges — mindkettő kiderül a közölt teljes címleírásból. Viszont helyes lett volna megemlíteni, hogy a bevezető tanulmányok átfogó képet adnak Buda régészeti emlékeiről, városképének kialakulásáról, Buda és Pest ábrázolásairól, Buda építészetről stb. és ezeket követik az első kerület negyedei (Vár, Víziváros, Tabán stb.) utcák szerint csoportosított műemlékeinek leírásai. Sok képpel és ábrával.

A szépirodalmi művek annotációi is megfelelnek a különleges célnak. Azt emelik ki — egy-két mondatban — a regényből, elbeszélésből vagy versből, ami a várossal, a város életével kapcsolatos bennük, ugyanakkor — legalábbis legtöbbször — az egész mű tárgyát is megjelölik. (A bibliográfia összeállításáról mondottaknál elfelejtettük megemlíteni, hogy a Budapesten játszódó szépirodalmi művek felvétele igen hasznos. Ezek a művek kiegészítik, élettel töltik meg, érzékletessé teszik azt a képet, amelyet a tudományos és ismeretterjesztő művek nyújtanak Budapestről.) Kár, hogy ezek az annotációiból elmaradt, ami a tudományos művekben meglehetősen: az értékelés, az egyes művek művészi rangjának megjelölése. Így nem segítik eléggé a könyvtárost ajánló munkájában és az olvasót olvasmányainak összeválogatásában, s enélkül a jegyzék bősége zavarba ejt.

Mégis — ezzel a kiegészítéssel — az annotálásnak ezt az útját tartjuk követendőnek és nem a terjedős tartalmi ismertetéseket. A bibliográfiáknak nem lehet céljuk sem az, hogy helyettesítsék az irodalomtörténeti műveket, sem az, hogy a regények, elbeszélések tartalmának felmondásával — néha már-már az amerikai regény-konzervek módjára — felmentsenek az eredeti művek olvasása alól, hanem céljuk — elsősorban — a könyvtárosok tájékoztatása lehet a rendelkezésre álló művekről, segédeszköz az ajánló munkához, illetve — az olvasók számára — olvasmányaik összeválogatásához, olvasásuk tervszerűvé tételéhez.

Ebből a szempontból a „Fővárosunk Budapest“ bibliográfiát igen jónak tartjuk.

Zolnay Vilmos

ANDRÉ WURMSER „Egy ember a világra jön“ című regényciklusának utolsó kötetje is megjelent, címe: „Hat, kilenc, tizenkettő“. A regényt R. Jouglot — a nálunk is megjelent „Arany és kenyér“ írója — méltatta a Les Lettres Françaises hasábjain.